

*Dr. Margarita Matulytė
Lietuvos dailės muziejus
Didžioji g. 4, Vilnius
Tel. (8 5) 262 1883
El. p. margarita@ldm.lt*

DR. MARGARITA MATULYTĖ

Nacionalinės mokslinės konferencijos „Vakarykščio pasaulio atgarsiai“ siekis: kad nei vienas pasaulio muziejus niekada neturėtų eksponatų, liudijančių apie išnykusią lietuvių tautą

Pasitinkant Lietuvos valstybės atkūrimo šimtmetį Lietuvos dailės muziejus (LDM) kartu su Lietuvos kultūros tyrimų institutu (LKTI) 2017 m. gruodžio 5–8 d. Palangoje ir Vilniuje surengė nacionalinę mokslinę konferenciją „Vakarykščio pasaulio atgarsiai“¹. Konferencijos problematiką inspiravo austrų rašytojo Stefano Zweigo autobiografinė knyga „Vakarykštis pasaulis: europiečio prisiminimai“². XX amžiaus metraštininko perteiktas Europos kultūrinis žemėlapis ir rašytojo įžvalgos apie vertybių krizę provokavo apmąstyti per šimtmetį nuo Lietuvos valstybės atkūrimo sukaupto nacionalinio kultūros paveldo istorinę, meninę, muziejinę vertes, šiandien keliamus ideologinius prioritetus. Konferencija skatino kritiškai pažvelgti į Lietuvos kultūros tyrinėjimų lauką, dominuojančius bei kontraversiškus tyrimų žiūros taškus, kuriamus konvencinius bei performatyvius naratyvus, aptarti istoriografijos paradigmas, apibrėžti naujas definicijas, aktualizuoti mokslo ir meno sąveiką. S. Zweigas lygina save su komentatoriumi, aiškinančiu per paskaitą rodomas skaidres: „laikas atplukdo vaizdus, o aš tik palydžiu juos žodžiais“. Mokslinį forumą lydėjo „vakarykštį pasaulį“ atspindinčios parodos: „Pajūrio kapinynų archeologija: išgelbėti baltų proistorės liudijimai“ Palangos gintaro muziejuje³, „Po Italijos saule: XVIII–XX a. I p. Lietuvos dailininkų kūryba“ Vilniaus paveikslų galerijoje⁴, „Kazio Bradūno meno pasaulis“ Vytauto Kasiulio dailės muziejuje⁵.

Kaip konferencijos įvadinėje kalboje pastebėjo LDM direktorius Romualdas Budrys, prieš didžiuosius valstybės jubiliejų minėjimus yra ypatingai svarbu susitelkti mokslo bendruomenei, nes mus vienija kalba, kultūra, paveldas, o taip pat ir jų išsaugojimo problemos. Lietuvos

I sesija „Baltų kultūros
ištakos ir jos santykis su
XXI amžiaus pasauliu“.
Pranešimą skaito
dr. Romanas Shiroukhovas.
Palangos gintaro muziejus,
2017 m. gruodžio 5 d.

Fot. P. Makauskas

—
Parodos „Pajūrio
kapinynų archeologija:
išgelbėti baltų proistorės
liudijimai“ atidarymas.
Pasisako LDM direktorius
Romualdas Budrys.
Palangos gintaro muziejus,
2017 m. gruodžio 5 d.

Fot. P. Makauskas

kultūros politika vis dar stokoja gebėjimų plėtoti krašto kultūrą taip, kad reikšmingos nacionalinio paveldo vertybės rastų dermę su bendra europietiška kultūra. Dėl to ir toliau išlieka būtinybė mąstyti ir diskutuoti apie globalizacijos bei sociokultūrinės integracijos sąlygomis išskylančias nacionalinio paveldo aktualizavimo problemas. Lietuvos istorinio-kultūrinio paveldo vietą Europoje ir nacionalinį savitumą bei išskirtinumą įmanoma suvokti tik pažinus ir objektyviai įvertinus savo tautines šaknis, todėl konferencijos pirmoje sesijoje „Baltų kultūros ištakos ir jos santykis su XXI amžiaus pasauliu“, pasitelkiant naujausius istorinius, archeologinius, filologinius, etnologinius tyrimus, buvo aptartos mūsų kultūros ištakos, keliami ypatingai svarbūs klausimai apie tai, kas yra

baltai, kaip mes juos suvokiame ir identifikuojame XXI amžiuje, kokios baltų kultūros sampratos mokslinės korekcijos įmanomos ir būtinos⁶.

Vienu svarbiausių integracijos į Europą postūmių tapo visuomenės poreikis semtis žinių iš Vakarų švietėjų, suprasti jų kūrybines patirtis, tad antroje sesijoje „Kūrybinės terpės ir kultūros komunikacijos slinktis nuo Apšvietos iki XXI amžiaus“ buvo nagrinėjami mūsų valstybės europietišką dvasią formavę daugialypiai kultūriniai veiksniai, analizuojama Europos kultūros įtaka lietuvių dailei, literatūrai, muzikai bei kitoms meno sritims, menininkų pasaulėjautos ir pasaulėžiūros kismas. Koncentruojant dėmesį į kultūros komunikaciją, lemiančią meno centrų ir mokyklų susiformavimą, analizuota Europos kultūros įtaka lietuvių dailei, literatūrai, muzikai bei kitoms meno sritims, ieškota kūrybinių ryšių bei idėjinės bendrystės, kelti klausimai apie modernios tautos ištakas, pasaulėjautos ir pasaulėžiūros kismą, tradicijų tęstinumą ir pažangos perspektyvas⁷.

Trečiojoje sesijoje „Kūrybinė asmenybė ir istorinio laiko kontingencija“ iškelta Lietuvos meno ir literatūros kūrėjų patirtis dalyvaujant tautos likime, išgyvenant ir įveikiant dramatiško istorinio laiko mestus iššūkius⁸. Pagrindiniu ne tik šios sesijos, bet ir visos mokslinės konferencijos akcentu tapo viena ryškiausių XX a. lietuvių kultūros asmenybių – poetas ir publicistas Kazys Bradūnas (1917–2009), kurio prasminga egzistencija neatsiejama nuo literatūros, dailės, muzikos, teatro, kitų dvasinės bei intelektualinės išraiškos formų. Paroda „Kazio Bradūno meno pasaulis“ atskleidė ypatingą K. Bradūno dėmesį lietuvių dailei ir bičiulių menininkų kūrybai, kuri inspiravo ne tik jo publicistines įžvalgas, bet ir poetinį žodį. Meni jautrus kūrėjas ilgus metus

II sesija „Kūrybinės terpės ir kultūros komunikacijos slinktis nuo Apšvietos iki XXI amžiaus“. Iš kairės: doc. dr. Helmutas Šabasevičius, doc. dr. Romualdas Juzefovičius, dr. Margarita Matulytė. Vilniaus paveikslų galerija, 2017 m. gruodžio 6 d.

Fot. T. Kapočius

III sesija „Kūrybinė asmenybė ir istorinio laiko kontingencija“. Pranešimą skaito dr. Gintarė Bernotienė. Vytauto Kasiulio dailės muziejus, 2017 m. gruodžio 7 d.

Fot. T. Kapočius

Parodos „Kazio Bradūno
meno pasaulis“
atidarymas. Vytauto
Kasiulio dailės muziejus,
2017 m. gruodžio 7 d.

Fot. T. Kapočius

kaupė profesionaliosios dailės ir tautodailės kūrinius, o 1994 m. sugrįžo į Lietuvą su savo kolekcija ir gyveno jos apsuptas. Šeimos archyvą parodai dosniai atvėrė poeto dukra etnologė Elena Bradūnaitė-Aglinskienė, kuri konferencijoje perskaitė tėvui dedikuotą pranešimą „Kazys Bradūnas meno apsupty“. Meno kolekciją ekspozicijoje papildė rinktiniai LDM fonduose saugomi kūriniai, kuriuos lydėjo poeto įvairiomis progomis rašyti komentarai, jo autobiografiniai prisiminimai, paties poeto eilėraščių skaitymai – garso dokumentai iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo (LCVA). Menininkai Julija Matulytė ir Marius Juknevičius specialiai šiai parodai sukūrė vaizdo ir garso instaliaciją „Kazio Bradūno biblioteka“, kuri meditatyviai reflektuoja poeto kūrybinę aplinką.

Ketvirtoje konferencijos sesijoje „Kultūrinė atmintis ir tapatybės sampratos kaita XXI amžiuje“ siekta tarpdisciplininiu požiūriu įvertinti nacionalinės tapatybės sampratos kaitą, aptariant jai įtaką dariusius Lietuvos ir pasaulio kultūros raidos procesus, jų sąveikas ir kontekstus⁹. Minint valstybės atkūrimo šimtmetį yra svarbu apmąstyti, kaip XX a. istorinės pertvarkos skatino naujas individualios ir kolektyvinės tapatybės konfigūracijas, apibrėžti kūrybos formų, raiškos būdų ir reikšmių įsigalėjimą bei sklaidą, nustatyti iškilų asmenybių kūrybinės veiklos, Lietuvoje bei iševijoje veikusių institucijų reikšmę kultūros ir mokslo plėtotei, jų šviečiamąjį indėlį ir svarbą ugdant XXI a. visuomenės vertybines nuostatas.

Konferencijos turinio vertę apibrėžė keturiais pjūviais (ištakų pažinimas, kultūros komunikacija, asmenybės implikacijos į tautos raidą, atminties ir tapatybės problemos) vykęs diskursas ir pranešėjų pasiūlytos įdomios, diskusijas provokuojančios temos. Mokslininkai apibendrina

IV sesija „Kultūrinė atmintis ir tapatybės sampratos kaita XXI amžiuje“. Pranešimą skaito prof. dr. Liudas Mažylis. Nacionalinė dailės galerija, 2017 m. gruodžio 8 d.

Fot. G. Savickis

savo ilgalaikius tyrimus, pasidalino naujausiais darbais ir įžvalgomis. Baltų kultūros tyrinėtojai svarstė apie istorinio laiko diskretiškumą, naujų metodų taikymo datuojant ir analizuojant archeologinius objektus poreikį, seniausiojo paveldo ištirtumo situaciją, kalbininkai pabrėžė, kad postrašto civilizacijai turi rūpėti dar vis rusenančios senosios kalbos, literatūrologai išryškino asmenybių ir laiko kontingencijos sąveiką, konfliktinį santykį su artimiausia praeitimi, menotyrininkų tyrimai į bendrą šalies kultūrą integravo išėivijos įdirbį, pateikė dailės ikonografijos kuriamus naratyvus, atkreipė dėmesį, kad sakraliniai objektai sekuliarizuojami be tam numatytų strategijų, o iš viešųjų ir privačių erdvių nyksta tautiniai ženklai, kultūros istorikai kalbėjo apie paveldo konceptualizavimą, atminties etiką ir estetiką, mokslo ir kultūros institucijų įtaką formuojant vertybinį lauką. Visas sesijas jungė tapatybės transmisijos problemų (nuo autentiškos savasties iki hibridinio identiteto) aktualizavimas.

Šio forumo išskirtinumas pasireiškė keliais aspektais: tarpinstitucine jungtimi – tai bendras Lietuvos dailės muziejaus, kaip nacionalinio paveldo saugotojo, ir Lietuvos kultūros tyrimų instituto, kaip bazinio teorinių tyrimų centro, projektas; tarpdalykiniu diskursu – dalyvavo įvairių humanitarinių disciplinų mokslininkai, atstovaujantys net dvylikai institucijų (Lietuvos dailės muziejui, Lietuvos kultūros tyrimų institutui, Klaipėdos universitetui, Baltijos ir Skandinavijos archeologijos centrui, Vilniaus dailės akademijai, Bažnytinio paveldo muziejui, Vytauto Didžiojo universitetui, Lietuvos istorijos institutui, Lietuvos edukologijos universitetui, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutui,

Tarptautinei dailės kritikų asociacijai AICA, Valstybiniam Vilniaus Gaono žydu muziejui). Tokiu būdu buvo išplėstas tyrimo sričių kontekstas, išaiškinta ir koreguota skirtinga sąvokų samprata, reiškinų interpretavimas bei vertinimas.

Esminis konferencijos uždavinys buvo sutelktas į bandymą suprasti ne tik tai, kas mes buvome, bet ir tai, kas esame, o svarbiausia – kaip mums išlikti. Mokslininkai pajėgūs visuomenei bei politikams parengti tautos išlikimo receptus ir svarius argumentus, kodėl to reikia, tam, kad būtume pasirengę pasitikti savo istorinį likimą. Ilgalaikė tautos gyvavimo patirtis rodo, kad lietuvių tauta yra fenomenali savo užsispyrimu ir atkaklumu, tačiau išbandymai, kurių Lietuva jau patyrė ne vieną, globalizacijos laikais ateina klastinga forma, ir nereikia turėti iliuzijų, kad mumis, mūsų kalba ir kultūra kažkas pasirūpins, todėl pagrindinis mokslinio forumo credo sutelktas į siekį, kad nei vienas pasaulio muziejus niekada neturėtų eksponatų, liudijančių apie išnykusią lietuvių tautą.

Išnašos

1. Konferencijos globėjas – Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus; organizatoriai: Lietuvos dailės muziejus (LDM) ir Lietuvos kultūros tyrimų institutas (LKTI); vykdytojai: LDM Vaizduojamosios dailės skyrius ir LKTI Baltų ir Lietuvos kultūros istorijos skyrius; organizacinis komitetas: dr. Romualdas Juzefovičius (LKTI), prof. dr. Rimantas Balsys (LKTI, Klaipėdos universitetas (KU)), dr. Margarita Matulytė (LKTI, LDM), Laima Bialopetravičienė (LDM), Regina Urbonienė (LDM); koordinatore dr. Margarita Matulytė. Projektą iš dalies finansavo Lietuvos kultūros taryba ir Lietuvos Respublikos kultūros ministerija.
2. Zweig S., *Vakarykštis pasaulis. Europiečio prisiminimai*: romanas, iš vokiečių k. vertė G. Sodeikienė, Vilnius: Tyto alba, 2014, 472 p.
3. Kuratorė – dr. Sigita Bagužaitė-Talačkienė.
4. Kuratorė – Dalia Tarandaitė.
5. Kuratorės: Elena Bradūnaitė-Aglinskienė, Ilona Mažeikienė ir Regina Urbonienė.
6. I konferencijos sesija „Baltų kultūros ištakos ir jos santykis su XXI amžiaus pasauliu“ vyko 2017 m. gruodžio 5 d. Palangos gintaro muziejuje; sesijos koordinatoriai: prof. dr. Rimantas Balsys ir dr. Sigita Bagužaitė-Talačkienė. Perskaityti pranešimai: akad. Vladas Žulkus (KU) – „Laiko sluoksniai Lietuvos archeologijoje“, prof. dr. Rimantas Balsys (LKTI) – „Ikikrikščioniškoji baltų religija: vertybinis matmuo“, prof. dr. Dalia Kiseliūnaitė (KU) – „Žinios ir naratyvas apie gimtosios kalbos kilmę: Kuršių nerijos kuršininkų atvejis“, doc. dr. Gintautas Zabiela (KU) – „Piliakalniai baltų gyvenime seniau ir dabar“, dr. Roman Shiroukhov (Baltijos ir Skandinavijos archeologijos centras, Šlėzvigas, Vokietija) – „Pasaginės segės žvaigždiniais galais ir jų potipiai Baltijos jūros regiono kontaktų erdvėje“, prof. dr. Dalia Pakalniškienė,

doc. dr. Jūratė Lubienė (KU) – „Kuršiškasis pėdsakas: šiaurės žemaičių kūno dalių pavadinimai“, Egidijus Miltakis (KU) – „Pseudo-Kristijono kronikos klausimas XXI a.: ar baltų kultūra vėlyvųjų viduramžių istorijos šaltiniuose buvo fiksuojama ar konstruojama?“, dr. Sigita Bagužaitė-Talačkienė (LDM) – „Pajūrio kapinynų archeologinė medžiaga: išgelbėti baltų proistorės liudijimai Palangos gintaro muziejuje“.

7. II konferencijos sesija „Kūrybinės terpės ir kultūros komunikacijos slinktis nuo Apšvietos iki XXI amžiaus“ vyko 2017 m. gruodžio 6 d. Vilniaus paveikslų galerijoje; sesijos koordinatė – dr. Margarita Matulytė. Perskaityti pranešimai: dr. Sigita Maslauskaitė-Mažylienė (Vilniaus dailės akademija (VDA), Bažnytinio paveldo muziejus (BPM) – „Religinė dailė ir kultūros komunikacija: vakarykščio pasaulio atgarsiai“, dr. Skirmantė Smilingytė-Žeimienė (LKTI) – „Devociniai paveikslėliai – komunikacijos priemonė“, dr. Aušra Vasiliauskienė (Vytauto Didžiojo universitetas (VDU) – „Mickevičiaus Madona: atvaizdas kaip romantizmo kultūrinės raiškos atvejis“, prof. dr. Ramunė Šmigelskytė-Stukienė (Lietuvos istorijos institutas (LII), Lietuvos edukologijos universitetas (LEU) – „Tarp Ženevos, Florencijos ir Rietavo: Irenėjas Kleopo Oginskio (1808–1863) kultūrinės patirtys“, Aistė Bimbirytė-Mackevičienė (LKTI) – „Vakarų Europos dailė Lietuvos dvaruose: Tiškevičių atvejis“, doc. dr. Aušrinė Cemnolonskė (VDU) – „Lietuvos istorijos naratyvas XIX a. dailėje“, dr. Lijana Šatavičiūtė-Natalevičienė (LKTI) – „Tarp praeities ir ateities: tradicijos ir naujovės tarpukario Lietuvos dailių amatų edukacijos sistemoje“, doc. dr. Helmutas Šabasevičius (LKTI) – „Mitologiniai herojai Lietuvos baleto scenoje“, dr. Lina Preišegalavičienė (VDU) – „Kultūrinės atminties artefaktai šiuolaikiniame interjere“.
8. III konferencijos sesija „Kūrybinė asmenybė ir istorinio laiko kontingencija“ vyko 2017 m. gruodžio 7 d. Vytauto Kasiulio dailės muziejuje; sesijos koordinatė – Ilona Mažeikienė. Perskaityti pranešimai: Elena Bradūnaitė-Aglinskienė – „Kazys Bradūnas meno apsupty“, dr. Gediminas Mikelaitis (LDM) – „Kultūrinis renesansas ir tautinė tapatybė Kazio Bradūno publicistikoje“, dr. Manfredas Žvirgždas (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas (LLTI)) – „Konservatyvus poetas revoliucijų laikais: Maironio socialinis kriticismas ir socializmo kritika“, Laima Bialopetravičienė (LDM) – „Strėlė danguje. Vytauto Kasiulio ir Henriko Radausko kūrybos paralelės“, Ilona Mažeikienė (LDM) – „Henrikas Šalkauskas ir Eva Kubbos: peizažo dialogai“, Regina Urbonienė (LDM) – „Romo Viesulo kūrybos laukas: didieji pradimai“, dr. Gintarė Bernotienė (LLTI) – „Dilgėlė vėjo rankoj“: Tėvynės kraštovaizdžio meditacijos Leonardo Gutausko, Jono Juškaičio ir Sigito Gedos poezijoje“, dr. Ieva Mozūraitė-Novickienė (LDM) – „Savirefleksyvus realizmas: Lietuvos ir Rytų Vokietijos fotografų ryšiai iki Berlyno sienos griūties“, Birutė Pankūnaitė (Tarptautinė dailės kritikų asociacija AICA) – „Tapatybės vaizdinių kaita ir integracija: Nepriklausomybės laikotarpio šiuolaikinio lietuvių meno atvejai“, doc. dr. Vaida Ščiglienė (VDA) – „Menininkas, epocha ir suvokėjas: atminties vietų paradoksai“.
9. IV konferencijos sesija „Kultūrinė atmintis ir tapatybės sampratos kaita XXI amžiuje“ vyko 2017 m. gruodžio 8 d. Nacionalinėje dailės galerijoje;

sesijos koordinatorius – doc. dr. Romualdas Juzefovičius. Perskaityti pranešimai: prof. dr. Liudas Mažylis (VDU) – „Vasario 16-osios Aktas: kontekstai ir trajektorijos“, prof. dr. Rasa Čepaitienė (LII) – „Nacionalinio paveldo konceptas ir jo kaita bei nūdienos iššūkiai“, dr. Vytautas Rubavičius (LKTI) – „Atminties industrijos: prisiminimo etika ir estetika“, dr. Elvyra Usačiovaitė (LKTI) – „Antanas Tyla apie lietuvių pilietinės tapatybės kaitą“, prof. dr. Dalia Kuizininė (VDU) – „Lietuvių išėivijos draugijos: tarp bendruomeninio ir kultūrinio įsipareigojimo“, doc. dr. Romualdas Juzefovičius (LKTI) – „Akademinė raida kultūroje: tarpukario Lietuvos publicistikos palikimas ir refleksijos“, habil. dr. Henryka Ilgievič (LKTI) – „Lenkų bibliofilų draugija Vilniuje ir jos kultūrinis vaidmuo (1926–1939)“, dr. Margarita Matulytė (LKTI, LDM) – „Kitas žvilgsnis į tą pačią Lietuvą: XIX a. etnografija kolonizavimo procese“, doc. dr. Ina Pukelytė (VDU) – „Žydų kultūra Lietuvoje: kultūrinės ir kolektyvinės atminties prieštaros“, dr. Vilma Gradinskaitė (Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus (VVGŽM)) – „Litvako tapatybė ir jos kaita“, dr. Saulius Grybkauskas (LII) – „Nežinomas Algirdas Brazauskas: nuo „komunizmo statytojo“ iki vyriausiojo pramonininko“.

The goal of the national scientific conference “Echoes of the world of yesterday”: that no museum in the world would ever have exhibits testifying of the extinct Lithuanian nation

DR. MARGARITA MATULYTĖ

As we saw in the centenary of the restoration of the Lithuanian state, the Lithuanian Art Museum and the Lithuanian Cultural Research Institute organised a national scientific conference on December 5–8, 2017 in Palanga and Vilnius called “Echoes of the World of Yesterday”. The topic of the conference was inspired by the autobiographical book written by the Austrian author Stefan Zweig called *The World of Yesterday: a European’s memories*. The 20th-century chronicler’s cultural map of Europe and his insights about the values crisis provoked thinking about the historic, artistic and museum-related national cultural values amassed during the century since the restoration of the Lithuanian state, as well as the ideological priorities of today. The conference prompted taking a critical look at the Lithuanian cultural research field, the dominant and controversial research perspectives, the conventional and performance-based narratives being created, and to discuss historiographical paradigms, to create new definitions and to bring to relevance the interaction between science and art. Zweig compares himself to a commentator explaining slides shown during a lecture: “time gives us images, while I

only pair them with words”. The scientific forum was accompanied by exhibitions reflecting the “world of yesterday”. This conference was special in terms of several aspects: inter-institutional coordination – this was a joint project between the Lithuanian Art Museum as a protector of our national heritage, and the Lithuanian Cultural Research Institute, as a centre for fundamental theoretical research; its interdisciplinary discourse – scientists from various humanities disciplines participated, representing 12 institutions, presenting the latest research, relevant insights, extending the context of fields of research, explaining and revising a different understanding of contexts, interpreting phenomena and giving assessments. A linking aspect in all the sessions was the issue of identity transmission (from an authentic existence to a hybrid identity).